

**«6D110200 – Қоғамдық денсаулық сақтау» мамандығы бойынша
философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін қорғауға ұсынылған
Аллиярова Светлана Тилепбергеновнаның «Қазақстанның оңтүстік
және солтүстік өңірлеріндегі ерлер мен әйелдер арасындағы семіздік
және метаболикалық асқынулар қаупі» атты диссертациялық
жұмысына ресми рецензенттің**

РЕЦЕНЗИЯСЫ

1. Зерттеу тақырыбының өзектілігі

Семіздік пен метаболикалық асқынулар қаупінің дүниежүзі бойынша таралуы мен жүрек-қантамыр ауруларының қауіп деңгейінің жоғары болуына және ерте мүгедектік пен уақытынан бұрын өлім – жітімге алып келу салдарына байланысты Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы бұл мәселелерді жүқпалы емес аурулар эпидемиясы деп айқындалады.

Семіздік – жеке ауру және синдром да бола алады. Семіздіктің және оған байланысты метаболикалық асқынулар қаупінің өзектілігі аталған әлеуметтік – экономикалық салдарына қоса, бұл мәселелерге душар болған халық санының дүниежүзі бойынша жыл сайын қарқынды өсуінде, ал бұл өсу тенденциясы өз кезегінде өткен әр 10 жылдың 10 пайзызына тең.

Бұл мәселелердің Қазақстан Республикасы үшін де аса өзекті екендігі ізденуші Аллиярова С.Т. жұмысында айқындалады.

Сонымен қатар, Қазақстан бойынша әлеуметтік маңызы жоғары жүрек қан тамыр аурулары мен қант диабеті секілді жүқпалы емес аурулары аса қауіпті деңгейде болуына байланысты, олардың алдын алу мақсатында семіздік пен метаболикалық асқынулар қаупінің таралуын өнір, жыныс, жас ерекшеліктеріне байланысты және бұл мәселермен қатар жүретін себеп-салдардың сипатын зерттеуге бағытталған жұмыстар аса құнды.

Ізденуші, С.Т. Аллиярованың диссертациялық жұмысы Қазақстан республикасы бойынша семіздік пен метаболикалық асқынулар қаупінің алдын алуға бағытталған шараларын күшешту қажеттілігінің бүгінгі күн қоғамдық денсаулық сақтау саласы үшін өзекті екендігін дәлелдейді.

2. Диссертацияға қойылатын талап деңгейіндегі ғылыми нәтижелері.

Диссертациялық жұмыс ғылыми жаңалығы мен ішкі бірлігі бар аяқталған ғылыми жұмыс болып табылады. Ізденуші диссертациялық жұмысы компьютерлі мәтінмен терілген 135 беттен тұрады. Бөлімдері: кіріспе, бірінші бөлім (әдебиетке шолу), негізгі бөлім, қорытынды, тұжырымдар, тәжірибелік ұсыныстар, пайдаланылған әдебиеттер тізімі мен қосымшадан тұрады. Диссертация 44 сурет және 24 кестемен көркемделген. Сонымен қатар, диссертациялық жұмыста 115, оның 65 шет ел әдебиеттік басылымдары пайдаланылған.

3. Ізденушінің диссертациясында тұжырымдалған әрбір нәтижесінің, тұжырымдары мен қорытындыларының негізделу және шынайылық дәрежесі

Ізденушінің диссертациялық жұмысының ғылыми жаңалығы мен ресми қорғауға шығарылатын негізгі ой-пікірі күмән келтірмейді.

Зерттеу жұмысының әр міндетіне байланысты жасалған зерттеу жұмыстарында жүргізілген антропометриялық, зертханалық және әлеуметтік зерттеу жұмыстарына ДДСҰ, IDF ұсынған жаңа критерийлер мен компоненттерінің шектік мәндері және заманауи құрылғылар қолданылған.

Бұл өз тарапында диссертациялық жұмыстың қойылған мақсатын орындауға бағытталған міндеттерге байланысты жүргізілген зерттеу жұмыстарының қорытындыларын дұрыс, әрі дәлелді қалыптастыруға мүмкіндік береді.

4. Ізденушінің диссертациясында тұжырымдалған әрбір нәтижесінің (қағидасының), тұжырымдары мен қорытындыларының жаңалық дәрежесі

1. Зерттеу жұмысы нәтижесінің бірінші ғылыми жаңалығы - алғаш рет Қазақстан Республикасының оңтүстік және солтүстік өңірлеріндегі ересек тұрғындар арасында семіздіктің таралуы кең масштабты зерттеулер нәтижелері негізінде анықталып, алынған мағлұматтар негізінде өңірлер өзара салыстырылды және алынған нәтижелер негізінде семіздік пен артық салмақ таралуының соңғы онжылдықтардаға таралу динамикасы анықталған.

2. Екінші ғылыми жаңалығы - зерттеу жұмысы негізінде Қазақстанның оңтүстік және солтүстік өңірлер бойынша ересек тұрғындар арасында МАҚ, IDF критерийлері бойынша анықталып, нәтижесінде МАҚ ие халық арасында ЖҚТА таралуы анықталған.

3. Ушінші ғылыми жаңалығы - алғаш рет Қазақстан Республикасының оңтүстік және солтүстік өңірлер тұрғындары ішінде жалпы семіздікке шалдыққан ересек халқы арасында, яғни, ДСИ көрсеткішіне байланысты ЖҚТА мен ҚД таралу деңгейі анықталған.

4. Төртінші ғылыми жаңалығы - алғаш рет имитациялық модельдеудің жүйелі динамика әдісі негізінде дene салмағының өзгеруін болжай алатын модель жасалған, сонымен қатар, алынған мәліметтердің нәтижелері негізінде БМСК медицина қызметкерлерінің метаболикалық асқынулар қаупін дер кезінде анықтауға мүмкіндік беретін іс-қимыл алгоритмі әзірленген.

5. Алынған нәтижелердің ішкі бірлігінің бағалануы

Зерттеу барысында алынған нәтижелер өзара тығыз бірлікте екендігі көрініп тұр. Ғылыми жүйелілік сақталған. Негізгі де ауқымды мәселелік сұраптарға ізденушінің диссертациялық жұмысының барлық таралуын да кешенді түрде жауап беруге тырысқаны байқалады.

Жұмыстың қорытындысындағы тұжырымдар барлық тараудағы зерделенген мәселелер арқылы нақтыланып, сәйкестік пен бірізділікті, біртұтастықты анықтап тұр. Зерттеу енбегі нәтижелерінің ішкі бірлігі қамтамасыз етілген, жоғары деңгейдегі ғылыми еңбек деп бағалауға болады.

6. Ізденушінің алған нәтижелерінің тиісті өзекті мәселені, теориялық немесе қолданбалы міндетті шешуге бағытталғандығы

«Қазақстанның оңтүстік және солтүстік өңірлеріндегі ерлер мен әйелдер арасындағы семіздік және метаболикалық асқынулар қаупі» тақырыбындағы зерттеу жұмысы бүгінгі қоғамдық денсаулық сақтау саласындағы көкейкесті мәселені шешуге бағытталған.

Зерттеу жұмысының нәтижелері негізінде семіздік пен метаболикалық асқынулар қаупінің алдын алу шараларын күшетту қажеттілігі айқындалған, имитациялық модельдеудің жүйелі динамика әдісі негізінде дene салмағының өзгеруін және артық салмақ пайда болуын болжайтын модель жасалған және БМСК деңгейіндегі медицина қызметкерлеріне арналған метаболикалық асқынулар қаупін дер кезінде анықтауға мүмкіндік беретін алгоритм жасалған.

Сонымен қатар, зерттеу жұмысының нәтижелері Ұлттық салауатты тағамтану орталығының республика бойынша халық арасында дұрыс тамақтану мен салауатты өмір салты үрдісін қалыптастыру бойынша жүргізілетін коммуникациялық іс-шаралар жұмыстарында пайдаланылады.

7. Диссертацияның негізгі қағидасының, нәтижесінің, тұжырымдары мен қорытындыларының жариялануына растама

Диссертациялық жұмыстың басты бағыт-қағидалары, түйінді тұжырымдары мен қорытындылары әр жылдарда жарық көрген 15 ғылыми мақалада қамтылған. Олар негізінен, «SCOPUS» базасындағы журналда, ЖАК бекіткен басылымдарда, халықаралық, республикалық конференция материалдарының жинақтарында, ғылыми-көпшілік басылымдарда жарияланған.

8. Диссертация мазмұнындағы және рәсімделуіндегі кеткен кемшіліктер.

1. Біріншіден, семіздік пен метаболикалық асқынулар қаупі мәселесін жан-жақты ашу мақсатында жазылған әдебиеттік шолу бөлімі дәстүрлі әдіс негізінде жасалған, алайда бұл бөлімді мета-анализ түрінде көрсетуге болатын еді

2. Екіншіден, диссертациялық жұмыс нәтижелерін сәйкес мекемелерге кеңірек енгізу қажет деп ойлаймыз.

3. Үшіншіден, диссертациялық жұмыстар кейбір жаңсақ басылулар кездеседі.

Аталған кемшіліктер ғылыми жұмыстың құндылығын жоймайды, сондықтан жоғары бағаланады.

9. Диссертацияның ғылыми дәрежелер беру Ережелерінің талаптарына сәйкестігі.

С.Т. Аллиярованың 6D110200 – «Қоғамдық денсаулық сақтау» мамандығы бойынша PhD докторы ғылыми дәрежесін алу үшін ұсынған «Қазақстанның оңтүстік және солтүстік өңірлеріндегі ерлер мен әйелдер арасындағы семіздік және метаболикалық асқынулар қаупі» атты диссертациялық жұмыс аяқталған, дербес орындалған ғылыми жұмыс болып табылады. Ізденуші міндеттерді нақты коя білуімен қатар, шешімін де дәлелді көрсете білген.

Жоғарыда келтіліргендер негізінде ұсынылып отырған ғылыми зерттеудің орындалу деңгейі, теориялық және практикалық маңыздылығы Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі Білім және ғылым саласындағы бақылау Комитетінің «Ғылыми дәрежелерді беру ережелерінің» талаптарына үйлесуін негізге ала отырып, Аллиярова Светлана Тилепбергеновнаны «6D110200 – Қоғамдық денсаулық сақтау» мамандығы бойынша PhD докторы ғылыми дәрежесін алуға лайықты деп есептеймін.

**«Алматы қаласы Денсаулық сақтау басқармасы» басшысының
орынбасары, медицина
ғылымдарының кандидаты**

Г.У. Кулкаева